

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Природничий факультет
Кафедра географії та методики її викладання

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ПАЛОМНИЦЬКИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи Geob1-
M17
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
за освітньою програмою Географія
Табенська Вікторія Вікторівна

Керівник:
Лісовський А. С., кандидат географічних наук

Рецензент:
Рибак І. П., кандидат географічних наук,
доцент

Кам'янець-Подільський – 2018 року

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ПОНЯТТЯ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ	7
1.1 Поняттєво-термінологічний апарат	7
1.2 Види та форми релігійного туризму	11
1.3 Історія розвитку паломницького туризму	14
РОЗДІЛ 2 ХАРАКТЕРИСТИКА РЕЛІГІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ	17
2.1 Християнство.....	17
2.1.1 Православ'я.....	19
2.1.2 Католицизм.....	21
2.1.3 Протестантизм.....	24
2.2 Іудаїзм	29
2.3 Іслам	32
2.4 Помісна церква	35
РОЗДІЛ 3 УКРАЇНА – ЯК ЦЕНТР РЕЛІГІЙНОГО ПАЛОМНИЦТВА	41
3.1 Особливості розвитку релігійного туризму в Україні	41
3.2 Райони розвитку паломницького туризму в Україні.....	48
3.2.1 Західна Україна	50
3.2.3 Центральнo-Північний туристичний макрорайон	53
3.2.4 Східний туристичний макрорайон	56
3.3 Організація паломницьких турів	61
РОЗДІЛ 4 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	65
4.1 Проблеми розвитку паломницького туризму	65
4.2 Концепція розвитку паломницького туризму	68
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76
ДОДАТКИ	

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

УПЦ – Українська православна церква

УГКЦ – Українська греко-католицька церква

УПЦ КП – Українська православна церква Київського патріархату

УПЦ МП – Українська православна церква Московського патріархату

УАПЦ – Українська автокефальна православна церква

ВСО ЄХБ – Всеукраїнський союз об'єднань євангельських християн-баптистів

АСД – Адвентисти сьомого дня

КМК – Кадіят мусульман Криму

ДУМК – духовне управління мусульман Криму

«Умма» – духовне управління мусульман України

МТК – міжнародні транспортні кордони

ВСТУП

Актуальність дослідження. Наприкінці минулого століття до духовно-культурного життя громадян України увійшло забуте слово «паломництво». Це обумовлене, насамперед, падінням так званої «залізної завіси» і відкриттям кордонів для співвітчизників. Цілком закономірним наслідком тривалого панування в суспільстві атеїстичних ідей та ідеологічних приписів в оцінці релігійних явищ, антирелігійної пропаганди і порушення конституційного принципу свободи совісті є посилена увага громадськості до тих явищ, які довгий час перебували під забороною.

Україна – держава багатьох національностей, конфесій і релігійних течій. Послідовність і цілеспрямованість державно-церковної політики України, ґрунтування її на конституційних положеннях і державних правових актах, що відповідають міжнародному праву і захищають свободу совісті, релігійні свободи та права національних меншин і пересічних громадян України, створюють сприятливі передумови та можливості для розвитку вітчизняного і міжнародного паломницького туризму.

Необхідно зазначити що, паломницький туризм відіграє велику роль в системі міжнародного і внутрішнього туризму. Люди відправляються в паломничні та екскурсійні поїздки по святих місцях і релігійним центрам. Вони прагнуть взяти участь у релігійних церемоніях, помолитися, зробити жертвопринесення.

Релігійні туристи і в першу чергу прочани пускаються в подорож, коли в них виникає потреба зробити щось більше, ніж звичайні культові дії в умовах звичайного середовища їх проживання. Люди відправляються в поїздки по святих місцях з різними мотивами: помолитися, вирішити особисті проблеми, знайти собі відповідну релігію, духовну школу і систем.

Об'єктами залучення релігійних туристів є святі місця та центри релігій. При міжнародних поїздках туристу слід пройти митні, валютні, візові та інші формальності. На українському ринку туризму вже сформувались

фірми, що займаються практичною організацією паломницьких поїздок і екскурсантів і спеціалізуються на наданні послуг в області релігійного туризму.

В Україні функціонує демократичне законодавство про свободу совісті та релігійні організації, яке забезпечує українське суспільство від міжконфесійних конфліктів. Етнічність України збалансовується низкою законодавчих актів, які відповідають стандартам міжнародного, зокрема європейського, законодавства. Це забезпечує міжконфесійну стабільність, гарантує українське суспільство від будь-яких небажаних етноконфесійних трансформацій. Україна може слугувати добрим взірцем країни безпечної і привабливої для міжнародного туризму, зокрема релігійного, паломницького туризму.

В Україні здавна приймали паломників в її святих місцях. І українські паломники відвідували святі місця в далеких від неї землях. Це не був туризм у сучасному розумінні цього поліфункціонального явища. Але в ньому вже були закладені комунікативні, інформативні, інтегративні, соціальні та інші функції туризму. На українській землі, як засвідчують давні літописи і хроніки, побувало багато подорожуючих зі Сходу і Заходу. Їх приваблювала краса української природи, шляхетність душі українського народу, духовна величність Києво-Печерської і Почаївської лавр, Київської Софії, культурних і сакральних пам'яток інших регіонів України.

Мета роботи – розглянути особливості організації та перспективи розвитку паломницького туризму, з'ясувати його сутність, форми та різновиди, окреслити низку проблем, пов'язаних з подальшим розвитком міжнародного паломницького туризму в Україні.

Актуальність теми. На міжнародному ринку туризму цей вид починає розвиватися все швидше. Але про деякі його форми багато хто просто щось чув, а деякі і не знають. В Україні останніми роками з'являються туристичні організації, які займаються саме паломницьким туризмом. Кожна країна має, що представити паломнику .

Об'єкт роботи – паломницький туризм в Україні та його географічні особливості.

Предмет роботи – сучасний стан та перспективи розвитку паломницького туризму в Україні.

Методи дослідження: літературний, історичний, статистичний, картографічний, аналіз, синтез, порівняння та спостереження.

Ціль цієї роботи являється вивчення паломницького туризму. Для досягнення цілі потрібно вирішити такі основні завдання:

- Вивчити історію розвитку релігійного туризму;
- Проаналізувати його сучасний стан;
- Проаналізувати основні форми релігійного туризму;
- Виявити специфіку організації паломницьких турів;
- Розглянути перспективи розвитку релігійного туризму .

Практичне значення одержаних результатів: результати даного дослідження дозволяють використати створені картосхеми для розробки нових шляхів паломницьких маршрутів адміністративними областями, а також загалом на території України.

Апробація результатів дослідження. Під час студентської науково-практичної конференції з географії на загальний огляд було представлено статтю на тему: «Паломницький туризм в Україні: сучасний стан, види та перспективи».

Публікації. До друку було подано статтю на тему: «Паломницький туризм в Україні: сучасний стан, види та перспективи».

Структура і обсяг магістерської роботи: робота складається зі 80 сторінок, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Кожна країна світу робить усе можливе задля збільшення потоку туристів, з метою поповнення державного бюджету та зростання престижу та авторитету держави на міжнародній арені. Важливим різновидом туризму у цьому сенсі може стати паломництво. Його сутність полягає у поклонінні святим місцям. Це поклоніння має релігійний характер і пов'язане із вчиненням богослужінь і молитов біля шанованих святинь.

Паломницька діяльність становить важливу обрядову частину діяльності релігійних організацій, як християн, так і мусульман, іудеїв та інших конфесій. За своєю сутністю це обрядова подорож до святого місця, об'єкту, що містить всі ознаки туристичної діяльності.

З кожним роком кількість туристів, охочих відвідати духовні і святі місця України збільшується з помітним приростом 10-15% щорічно. Це пояснюється, по-перше, релігійними мотивами, по-друге, туристичним інтересом, по-третє, сучасними тенденціями в галузі подорожування.

Для розвитку релігійного туризму України туристичні компанії спираючись на попит, створюють все нові і нові тури до релігійних святинь як України так і всього світу.

Релігійно-паломницький туризм в Україні нині потребує:

- законодавчої підтримки (насамперед доповнення чинного Закону «Про туризм» відповідною термінологією);
- належної реклами (зокрема, уведення відповідної інформації до спеціалізованих веб-сайтів);
- сприяти діяльності тих турфірм та інших суб'єктів підприємницької діяльності, які надають (або ж мають намір цим зайнятися) паломницькі послуги.

Найбільшими центрами паломництва в Україні є Київ (Свята Софія, Києво-Печерська лавра) і Почаїв (Почаївська лавра). Вони належать до християнських святинь, пріоритетних для українських паломників.

Найпопулярнішими серед віруючих Михайлівський, Володимирівський собори в Києві та ін. Домінуючим релігійним об'єктом вважають Святогірський монастир у Донецькій області, Красногорську Свято-Покровську обитель, Мотронянський та Мгарський монастирі Черкаської області, Спасо-Преображенський собор м. Чернігова, Свято-Борисоглібський жіночий монастир у Харківській області.

У західному регіоні України до важливих об'єктів українського паломництва належать собор Святого Юри, Успенська церква, Гошівський монастир (Івано-Франківська область), Крехівський монастир (біля Львова). Зарваниця, що на Тернопільщині, та ін.

Об'єктами паломницького туризму в цьому регіоні є: Зимненський Святогірський монастир, який височіє на Святій Горі над заплавою р. Луги біля с. Зимне Волинської області; Межиріцький Свято-Троїцький монастир у с. Межиріч на Рівненщині; Корецький Свято-Троїцький монастир на Рівненщині; Дерманський Свято-Троїцький монастир-фортеця (с. Дермань, Рівненська область); Святоуспенська Унівська лавра отців студитів, розташована серед пралісів горбогір'я Гологорів Перемишлянського району (на Львівщині); Лаврський монастир св. Онуфрія (Старосамбірський район Львівської області); Манявський скит – монастир-фортеця, який став екскурсійно-туристичною візитівкою Івано-Франківщини; Підкамінецький монастир отців студитів (Бродівський район Львівської області), Підземний монастир у с. Страдч Яворівського району Львівської області.

Паломницький туризм релігійної тематики має широкі можливості на майбутнє. Включаючи огляд релігійних святинь в екскурсійні маршрути, туристичні підприємства формують туристичні потоки екскурсійного туризму релігійної тематики.

У турах люди мають можливість побачити і вшанувати головні українські святині, відвідати богослужіння, взяти участь у хресній ході та ін. Вони зустрічаються з одновірцями, що надихає їх. Це відмінний спосіб лікування душевних ран за допомогою цілющої сили молитви в храмах і

чудотворних ікон. Такі враження залишають екскурсії в християнські святині України: Львів і Зарваницю, Києво-Печерську та Почаївську лаври та інші святі місця.

Найбільший паломницький потік до України формують іудеї, що прямують до синагог та цвинтарів Києва, Львова, Жовкви, Белза та представники однієї з гілок іудейства (хасидів), які відвідують Меджибіж, де працював і був похований засновник хасидизму Бел Шем Тов, могили Рабі Нахмана в Умані, Леві Іцхака в Бердичеві, Мордехая Тверського в Житомирі, Іехіля Міхеля у Новоград-Волинському та ін.

Вагоме значення на формування паломницьких та релігійних потоків по Україні мають релігійні організації, а зокрема церковні центри, монастирі, громади. Найбільш поширена мережа релігійних організацій у Львівській області, що безумовно виділяється серед інших областей своєю кількістю.

Основними перспективами розвитку релігійно-паломницького туризму в Україні, на нашу думку, є:

1) зростання кількості паломників-туристів з інших держав світу за рахунок підтримки держави й інформаційно-роз'яснювальної роботи закордоном;

2) збільшення кількості паломницьких центрів та обслуговуючих підрозділів, що є основою релігійного туризму в нашій державі;

3) набуття Україною статусу одного зі світових релігійно-паломницьких центрів за допомогою забезпечення збереження її культурно-сакральної спадщини та гарантування вільного переміщення іноземних паломників її територією;

4) створення реєстру основних паломницьких центрів України;

5) покращення співробітництва вітчизняних туристичних фірм і релігійних організацій, які організують паломницькі послуги, із закордонними партнерами, котрі працюють у сфері релігійно-паломницького туризму

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азар В. А. Туризм – еще один феномен XX века / В. Азар // Туризм: практика, проблемы, перспективы, 2008. – №11. – 32 с.
2. Александрова А. Ю.: Международный туризм Учебник. / А. Ю. Александрова – М.: Аспект Пресс, 2002. – 470 с.
3. Александрова А. Ю. Международный туризм / А. Ю Александрова – М.: Аспект пресс, 2004. – 52 с.
4. Анурин В. Ф. Маркетинговые исследования потребительского рынка: уникальный отечественный опыт / В. Ф. Анурин – П.:Звезда, 2004. – 269 с.
5. Афанасьев И. Ю. История туризму. Навчальний посібник / И. Ю. Афанасьев, Л. М. Устименко – К.: Альтерпрес, 2005. – 320 с.
6. Бабарицька В. К. Менеджмент туризму. Туроперейтинг, понятійно-термінологічні основи / В. К. Бобрицька – К.: Альтерпрес, 2004 – 286 с.
7. Байназаров А. М. Туристичний імідж регіону: монографія / А. М. Байназаров – Х.: Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, 2011. – 311 с.
8. Боголюбов В. С. Экономика туризма / В. С. Бооголюбов, В. П. Орловская – М.: Академия, 2005. – 192 с.
9. Божук Т. С. Методичні аспекти оцінювання релігійних об'єктів для туристичного використання / Т. С Божук – Т.: Тайп, 2009. – 90–95 с.
10. Божук Т. С. Розвиток релігійного туризму: різновиди, функції, пріоритети / Т. Божук // Краєзнавство. Географія. Туризм. Шкільний світ. – 2011. – № 16. – 3–6 с.
11. Биржаков М. Б. Паломнический и религиозный туризм. «Туристские Фирмы», справочник / М.Б. Биржаков – К: Олбіс, 1997 – 120 с.
12. Биржаков, М. Б. Правові основні і методи регулювання паломницького туризму. «Туристські Фірни», довідник / М. Б. Биржаков – К:Олбіс, 2003 – 60 с.

13. Биржаков М. Б. Ведення у туризм. навчальний посібник / М. Б. Биржаков – К.: Невський фонд, 2004 – 234 с.
14. Головащенко С. І. Історія християнства: курс лекцій: навч. Посібник / С. І. Головащенко – К.: Либідь, 1999 – 352 с.
15. Данько Н. І. Брендінг як напрям вдосконалення рекламної стратегії туристичного підприємства / Н. І. Данько // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. №1086. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». – Вип. 2. – 133-137 с.
16. Дурович А. П. Маркетинг в туризме: Учеб. пособие / А. П. Дурович. – М.: Новое издание, 2005. – 496 с.
17. Дурович А. П. Реклама в туризме: учебное пособие / А. П. Дурович – М: Новое издание, 2003. – 496 с.
18. Євтушенко О. В. Сенсорний маркетинг у туристичному бізнесі – новітня технологія в просуванні туристичного продукту // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – №1086. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». – 145-149 с.
19. Жданов Н. С. Паломницький туризм – за і проти / Н. С. Жданов – К.: Турист. 2003 – 234 с.
20. Закон України «Про туризм» №1282/4 від 18.11.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №29.
21. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» // Відомості Верховної Ради УРСР ВВР-1991. – № 25, ст. 283.
22. Зеленова Е. В. Модель організації православного паломництва / Е. В. Зеленова // Туризм: право и экономика. – № 1. – 2013. – 7-10 с.
23. Зорин И. В. Менеджмент туризма: Туризм как вид деятельности: Учебник / И. В. Зорин – М.: Финансы и статистика, 2001. – 288 с.

24. Ильина Е. Н. Туризм, путешествия, создание туристской фирмы. Агентский бизнес: учебник для туристических колледжей и вузов – М.: РАМАТ, 2008. – 44 с.
25. Іваськів В. Г. Щоб усі шляхи вели в Україну: Про особливості і можливості туристичної галузі // Діловий вісник. – 1999. – №10. – 16-17 с.
26. Кадацька Ю. А. Релігійний туризм в Україні / Ю. А. Кадацька [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tourism-book.com/books/book-29/>.
27. Калінін Ю. А. Релігієзнавство: підручник /Ю. А. Калінін – К.: Наукова думка, 2002 – 352 с.
28. Каурова А. Д. Организация сферы туризма: Учеб. Пособие / А. Д. Каурова – М: «Издательский дом Герда», 2005 – 320 с.
29. Квартальнов В. А. Иностраный туризм / В. А. Квартальнов – М., Финансы и статистика, 1999 – 186 с.
30. Квартальнов В. А. Туризм / В. А. Квартальнов – М., Финансы и статистика, 2000. – 50 с
31. Кифяк В. Ф. Організація туризму: Навчальний посібник / В. Ф. Кифяк – Ч.: Книги ХХІ, 2008. – 344 с.
32. Криворученко В. Б. Туризм – справа прибуткова. / В. Б. Криворученко – К.: Голос України, 1999. – 12 с.
33. Ковальчук А. С. Географія релігій в Україні: Монографія / А. С. Ковальчук. – Л.: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 308 с.
34. Колосок Б. В. Римо-католицькі святині Луцька / Б. В. Колосок – К.: Техніка, 2004. – 224 с.
35. Кислашко О. Б. Короткі відомості про свята Православної Церкви / О. Б. Кіслашко – К.: Українська Православна Церква, 1992. – 112 с.
36. Кусков А. С., Рекреационная география / А. С. Кусков, В. Л. Голубева – П.: Флинта, 2005. – 493 с.
37. Лубський В. І. Релігієзнавство: Підручник / В .І. Лубський, Т. Г. Горбаченко – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 448 с.

38. Лукьянова Л. Г. Рекреационные комплексы: Учебное пособие / Л. Г. Лукьянова – К.: Вища школа, 2004. – 346 с.
39. Любіцева О. О. Організація православного паломництва в Святу Землю / О. О. Любіцева, С. П. Романчук – К.: Матеріали міжнародних наук.-практ. конф., 1999. – 123 с.
40. Любіцева О. О. Паломництво та релігійний туризм: Навч. Посібник / О. О. Любіцева, С. П. Романчук – К.: Альтерпрес, 2011. – 416 с.
41. Любіцева О. О. Напрямки розвитку релігійного туризму в Україні / Любіцева О. О., Романчук С. П. – К.: «КУТЕП», 2002. – 235с.
42. Любіцева О. О. Туризмознавство: вступ до фаху: підручник / О. О. Любіцева, В. К. Бабарицька – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 335 с.
43. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг / М. П. Мальська – К.: Знання, 2008. – 661 с.
44. Мальська М. П. Туристичний бізнес: теорія та практика / М. П. Мальська, В. В. Худо – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 424 с.
45. Маїло Я. В. Проблеми розвитку релігійного туризму в Україні / Я. В. Маїло – К.: Київський держ. торговельно-економічний ун-т, 2000. – 119-121 с.
46. Мироненко Н. С., Рекреационная география / Н. С. Мироненко – М.: МГУ, 1981. – 208 с.
47. Муравьев А. Н. Путешествие по святым местам. / А. Н. Муравьев – Учебное пособие – М.: «Книга В», 1990. – 344 с.
48. Наумова А. В. Интегрированные маркетинговые коммуникации в местах продажи / А. В. Наумова – Н.: Сибук, 2007 – 126 с.
49. Николаенко Д. В. Рекреационная география, учебное пособие для студентов высших учебных заведений \ Д. В. Николаенко – М.: ВЛАДОС, 2001. – 288 с.
50. Овсїйчук В. А. Оповідь про ікону / В. А. Овсїйчук, Д. П. Квавич – Л.: Інститут народознавства НАН України, 2000. – 398 с.

51. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство. Навчальний посібник / Є. В. Панкова – К.: Альтерпрес, 2003. – 352 с.
52. Патійчук В. О. Сучасні риси розвитку релігійно-паломницького туризму в Греції / В. О. Патійчук – Л.: Вежа-Друк, 2015. – 151-156 с.
53. Патійчук В. О. Україна в системі міжнародного релігійно-паломницького туризму / В. О. Патійчук // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – 2002. – № 1. – 223-227 с.
54. Сапелкіна З. П. Релігія і культура. Релігійний туризм.: навч. посіб. / З. П. Сапелкіна. – К.: Вид-во Акад. праці і соц. відносин Федер. проф. спілок України, 2012. – 220 с.
55. Цветков О. П. Культура і релігія: навч. Посібник / О. П. Цветков – К.: Академвидав, 2011. – 192 с.
56. Чміль О. П. Релігієзнавчі мандрівки та релігійний туризм / О. П. Чміль // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. пр. – 2009. – № 9. – 36-41 с.
57. Шевченко В. М. Словник-довідник з релігієзнавства / В. М. Шевченко – К.: Наук. думка, 2004. – 560 с.
58. Щербакова Т. В. Духовное содержание паломничества и туризма / Т. В. Щербакова // Теория и практика физической культуры. – 2000. – №8. – 2-5 с.
59. Яроцький П. Л. Паломницький (релігійний) туризм в Україні: перспективи розвитку / П. Л. Яроцький – К.: Сміла, 2004. – 156 с.
60. <http://www.ebk.net.ua/Book/synopsis/religievedenie/part1/008.htm>
61. <http://pilgrimage.in.ua/>
62. <https://ua.112.ua/statji/palomnytstvo-khasydiv-v-uman-navishchoievrei-idut-v-ukrainu-257531.html>
63. <https://ua.112.ua/golovni-novyni/yedyna-ukrainska-avtokefalna-pomisna-tserkva-shcho-tse-take-i-chomu-ii-stvorennia-narazi-vkrai-vazhlyve-442058.html>

64. <https://teplyca.com.ua/uk/news/palomnitski-poyizdki-po-svyatih-mistsyah-zakarpattia-z-sanatoriyu-teplitsya/>